

Textsammanställning: Peter Broberg
Bearbetning för Internet: Göran Hansson
© SSF – Stiftelsen Skånsk Framtid

All dokumentation från författaren donerades till SSF av hans bror 1992.
SSF administrerar därmed upphovsrätten till materialet.

Skånelands djurbild och flagga

av Carl-Gustaf Liljeborg

En modern regions sinnebild och dess historia.

Bland de många satemfolken inom den väldiga indogermanska (indoeuropeiska) språkfamiljen, intager skyterna en av de märkligaste platserna.

Det var kring 3200/3000 f T som de vitblonda, smäckra, aggressiva indogermanerna på slätterna mellan Volgakröken, Kaspiska havet och Aralsjön började tämja häst, dvs vildhästen. Redan 2400 f T för dessa uthålliga springare indogermanerna till Svarta havet och de småsatta och mörka slättböndernas hemland, snart nog också till de mörka kaukasierna söderut i bergländerna.

Skyterna var en av stammarna där 1800 f T. Omkring 1100 f T har de nått Dnjepr och mellan 800-700 f T fördriva de sitt broderfolk, kimererna, från det, som vi kallar Ukraina. Men de fortsatte västerut nådde Lausitzområdet 800 f T och utvecklade här den berömda Lausitzkulturen, en av Mellaneuropas märkligaste.

Redan 1800 f T hade västliga indogermanska stammar i Mellaneuropa tillhörande Kentumgruppen nått och besatt det land vi kalla Böhmen. Här kläcktes ur detta "Kentumägg" det folk, som skulle ge upphov till Italiker, Veneter, Illyrer och Kelter. Men här satt också ett satemfolk, ur vilket de senare frygera och armenierna tycks ha utgått.

När satemskyterna 1000 år senare anlände förde de med sig sin sällsamma och dominanta djuornamentik och djursymbolik, liksom den ur-indogermanska gravhögen" Kurganen.

Skyternas imponerande ornamentalkonst och guldsmede kom snart nog att nå Kentumfolken i omgivningen, men inga blev så tagna av skyternas djurornamentik som Kentumfolket kelterna, vilka 700-450 f T, skapade den utomordentliga Hallstattkulturen i Mellaneuropa.

Från den kom så småningom djurornamentik- och guldsmedskonst till de likaledes ur Kentumgruppen utgångna germanerna, som uppstått såsom ett blandfolk, mellan megaliterfolket och indogermanerna i Östersjöområdet.

Det var klart att impulserna från kelterna först nådde den stora handelsmetropolen 2500-500 f T: Gardir (idag Wartin a d Oder) och härifrån förmedlades djurornamentiken till Norden.

Dess första framträdande på skandinavisk mark möter oss helt naturligt i Skåne. Det är Sösdalastilen från omkring år 400 och senare den efterföljande Sjörupstilen 450.

Hundra år senare uppträder i de skånska landen den märkliga obrända båtgraven: Skåne, Blekinge och Öland.

Genom den fornskånska erövringen av Sveaväldet ca 660 (och den andra erövringen ca 680-talet) kommer såväl den obrända båtgraven som den fornskånska djurstilen till Mälarriket, där den utvecklades till den markanta vendelstilen. Skabersjöstilen sätter sin prägel på tidsavsnittet ca 750-850

I Skåneland självt får djurornamentiken orientaliska och bysantinska element, som tränger fram efter ca 850 och denna nya djurstil, som utformats av kontinentalgermanerna kring år 800, kommer hit för att under perioden 850-950 ge oss ett nytt innehåll i ornamentalkonsten. Denna djurstils vidare utveckling är Jellingestilen från omkring 950 och framöver.

Det är nu under 900-talet som den fornskånska djurbilden: Katthörningen (den med tvenne horn på pannan försedda vildkatten) framträder.

Vi har den bl a i förnämnt utförande på en praktfull av djurstilen präglad runsten från Skårby i Ljunits härad dvs området väster om Ystad på Skånes sydkust.

Det är ju uppenbart att katthörningen på stormannaklassens konstfärdiga och stundom litterära runstenar (Hällestad, Sjörup) avspeglar Skånelands åt gudarna helgade katthörning. Den finns avbildad ännu på 1000-talet, då som bekant inguzreligion och kristendom konfronterades och slutade med katolska kyrkans seger.

© Raneke

Det är väl självklart att Skånelands jarlaätt för katthörningen såsom fältecken.

Två hundra år senare möter vi denna uråldriga djurbild i det europeiska Skånes 1200-tal.

År 1285 för nämligen ädlingen Magnus "Scanong de Scania" den fornskånska katthörningen såsom vapen. I den medeltida europeiska heraldiken kallas den oriktigt den "heraldiska pantern", medan den ju i verkligheten är en "heraldisk panterhörning".

Märkligare och mera talande än vapnet i och för sig är sigillbärandens namn.

En medlem av den danska kungaätten skulle med konungens medgivande kunna kalla sig "af Skåne (land)", t ex såsom hertig i en del eller hela landskapet Skåne. En icke-medlem kunde självfallet icke kalla sig så men väl Skanung (Skåning), dvs i dåtidens skånska ortografi "Skanong".

En medlem av Skånelands gamla jarlaätt (fursteätt) däremot måste för att ej begå öppen feloni nödvändigtvis deklanera Skanung (av den skånska ätten) af Skåneland.

Den gamla jarlaättens sista var jarlen Tuki Signessun , dräpt av konung Sven Grate 1157 och dennes uppenbare brorson, Aki Tubassun, som 1182 inkallade Harald Skreng från landsflykten i Sverige och gjorde denne (son till Skånelands konung 1140-1143: Oluf) till Skånelands konung.

När Harald dog 1183 var det också slut med Aki Tubassuns jarlskap. Den danske kungens gelikare, dvs direkt underställde överståthållare, Thord (Top) tog över den administrativa makten.

En biologisk son till Aki Tubassun bör ha varit född omkring 1170-talet, en sonson kring år 1200/10, en sonsonsson ca 1240 och en sådan måste vi genom namnet antaga att Magnus Skanung af Skåneland varit.

Åren 1330-1347 framträder i urkunderna en medlem av 1200- och 1300-talens yppersta och mäktigaste stormannaätt i Skåneland: Galen (med släktvapnet femdelad sköld). Det är Magnus Skaning af Vatnalösa. Var han en dotterson till Magnus Skanung af Skåneland?

Den senare förde en heraldisk panterhörning i vapnet. Ätten "Panter" kan mycket väl vara en stamskånsk släkt, även om den först framträder på Själland 1314. Den hade kvinnliga medlemmar ingifta i skånska ätter och själv gods i Skåne 1364-1408: Tosterup i IngeIstads, Gladsaxe i Jerrestads och Bordsjö i Ljunits härad).

Sambandet katthörningen på Skårbysten i Ljunits härad kring 990-talet och ätten "Panter" med panterhörningen 1374-1408 till Bordsjö i Ljunits härad behöver icke trots tidsmarginalen vara tillfällig.

Ätten "Panter" förde i blått fält en heraldisk panter, som var schackrutad i vitt och rött.

På Magnus Skanung af Skåne(land) sigill 1285 framgår på grund av sigillens defekta tillstånd icke om även här panterhörningen varit schackrutad i vitt och rött.

Vitt, rött och blått är icke de fornskånska färgerna: rött och guld, men vi ha alltför litet faktamaterial för att kunna draga några bindande slutsatser.

Säkert är bara att ätten "Panter" snarare synes ha varit av skånskt än själländskt ursprung.

Inom Skåne ägde ätten "Panter" gods i IngeIstads, Jerrestads och Ljunits härader, dvs i ett enhetligt område i sydöstra Skåne. Vi se sålunda att den fornskånska djurbilden: Katthörningen, som bör ha nått Skåneland för 1600 år sedan (omkring år 400) och som är belagd redan för 1000 år sedan på de skånska runstenarna, bevisligen på 1200-talet föres såsom släktvapen av en

stormannaätt, vars tillnamn direkt anknyter till det skånska folkets ledaregestalter på 1100-talet och som torde vara/kan vara identisk med ätten "Panter", som är påvisbar i Skåne och på Själland sedan början av 1300talet.

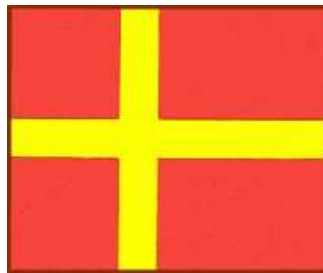
En grupp skåningar föreslog den 15 maj 1978 att upptaga Katthörningen (på mitt förslag) såsom både det enda adekvata landskapsvapnet och såsom det historiska landet Skånelands (till 1371 rike, till 1386 furstedöme, och till 1536 delstat inom det danska riket och 1536-1693 autonomt land inom det danska, respektive svenska riket) djurbild, gick man helt i de traditionsbildande krafternas fotspår. En ny viktig kontakt med vår forntid var uppnådd.

Det är ju mer än horribelt att ett stadsvapen förlänat Malmö Stad så sent som år 1437 och därtill av den utländske Erik av Pommern, och dessutom utgörande hans ursprungliga slaviska fursteätts sköldemärke, av den svenska riksregeringen påtvingats Skåne efter 1658 såsom "landskapsvapen".

Med ovannämnda förslag kan äntligen Skåne återfå sin urgamla förheraldiska djurbild, som ju också blivit Skånelands gemensamma vapen och därmed den heraldiska motsvarigheten till Skånelands flagga, ursprungligen en hakkorsfana, som genom kyrkan ca 1160 ersattes med dess processionsfana, moderniserad till en nordisk korsfana 1892, återupptagen 1965 och som nu helt slagit igenom (tyvärr ännu så länge bara i Skåne).

Anm.

Normandie hade sin rödgula hakkorsflagga tills kyrkan i samband med uppkomsten av korstågen framtvingade en korsflagga. Den stora röda duken och det smala gula korset vittnar ännu idag om att Skånelands dotterstat, Normandie, en gång fört den röda fanan med solkorset. Normanderna ha sålunda i enlighet med deras unika traditionstrohet, historieskrivartradition och medvetande om sitt sydiskandiska ursprung, på ett helt annat sätt än vi i deras stamland vårdat och bevarat den rödgula flaggan. Deras internationella insatser: erövringen av Sicilien och Syditalien mm (1100-talet), sjöfarten på Västafrika och Sydamerika sedan mitten av 1200-talet, kolonisationen av Quebec i Kanada 1500-talet osv har gett dem stora perspektiv.

Och det har skapat enastående samhörighet, manifesterad i de vartannat år avhållna normanniska festivalerna, besökta av normannerättlingar från hela världen, ytterligare betonade genom den internationella normanniska adelns adelsmöten i stamlandet. Glädjande nog har ett stort antal normander efter det andra världskriget funnit vägen till det gamla landet såsom studenter vid Lunds universitet.

Ett förnämligt initiativ var professor Holger Arbman i Lund med om att taga: de skånsk-normanniska arkeologiska utgrävningarna i Normandie, där olika kulturer lagrats över varandra de senaste 1500 åren: först de saliska frankernas och i gränsområdena sachsarnas och så den nordiska vikingatidens fyndmaterial.

Det är viktigt att man har klart för sig att den fornskånska djurstilen utgör en enhetlig epok: först Sösdalastilen ca 400-450, därefter Sjörupsstilen ca 450-750, som avlöses av Skabersjöstilen 750-850. När djurornamentiken överlagras med orientaliska och bysantinska element uppstår i Skåneland en ny ornamentalkonst: Hunnestadsstilen ca 900-1050.

Se vi på sagodjuret Katthörningen och studerar dess gestaltning så är ur ren heraldisk synpunkt namnet hornkatt att föredraga, eftersom den utöver tvenne pannhorn också har ett noshorn.

Stiliseringen har ändrats. Hornkatten har under den kontinentala heraldikens inverkan (1150-1250) förvandlats till en markant hornvarg, dvs till en heraldisk panterhörning.

Den stormannaätt, som av alldeles specifika skäl såsom sköldemärke förde hornkatten (1000-1150/1250) har sålunda successivt förändrat stiliseringen så, att djurbilden motsvarade kontinentens heraldiska bildframställning: den blev från hornkatt till en heraldisk "panter", dvs panterhörning.

Ett samband mellan Magnus Skanung af Skanes högaristokratiska ätt och ätten "Panter" =Panterhörning, som under 1300-talet var en av Danmarks yppersta adelsätter, utgör icke allenast vapenbild och socialpolitisk ställning, utan även rent geneakronologiskt (Liljenbergs system) passar en eventuell släktskap in i bilden. Vi kan f n icke bevisa, men ej heller motbevisa, att ätten "Panters" stamfader Johan ca 1260 varit brorson till Magnus Skanung af Skane. Vi kan i varje fall ifrågasätta detta såsom arbetshypotes.